

26 березня 2019 р. виповнюється 127 років від дня народження Г. Н. Остапенка (1892–1971) – українського живописця і педагога.

Джерела та література:

1. Бойчук П. Луцькому педагогічному коледжу – 70 / керівник проекту П. Бойчук // Документально-історичне видання. – Луцьк, 2009. – 160 с.
2. Кравець А. Волинськими стежками людських доль / А.Кравець, В. Гуляницький. – Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2015 –С 81-82.
3. Кравець А. Педагог, художник, волинянин Г.Н.Остапенко: пошуково-краєзнавча робота суспільно-політичного клубу «Всесвіт» / А. Кравець. – Луцьк : ПП Іванюк В.П.,2017. – 18 с.
4. Літературно-меморіальний музей Лесі Українки в Колодяжному. Путівник Луцьк, 1996 р.
5. Несторук І. 26 березня 120 років від дня народження Г. Н. Остапенка (1892–1971) – українського живописця і педагога / І. Несторук // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2012 рік. – Луцьк, 2011. – С. 54–55.
6. Матеріали з фондів Волинського краєзнавчого музею. Роботи Г.Н. Остапенка. Інв. №Ж- 578, 582. 606. 583. 632. 239, 244. 536. 539, 623. Г-359 749 395 394 ЛУ-35. Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині.
7. Шаржі з особистого альбому Гаврила Остапенка та живописний пейзаж, які зберігаються у фондах Волинського краєзнавчого музею (Інв. №№ Г – 360; Г – 362; Г – 365; Г – 366; Ж – 549)
8. Матеріали з особистого архіву Вітвар Г., Вітвар. О.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.20.16>

УДК 93 (477.82) + 301

Надія Корнійчук

Герасимчуки – Никитюки, хто вони? Ківерчуки й боратинці – патріоти України

Існує багато методів, які можна застосувати для дослідження тих чи інших територій, окремих напрямів і аспектів їх життєдіяльності, кожний метод має свої позитивні та негативні боки. Сільські території наявні практично у кожному регіоні, якщо розглядати регіон у його класичній формі, тому для дослідження сільських територій і їх конкурентоспроможності, доцільно застосовувати синтез різних поглядів, методів та точок зору. Це дозволить переходити від одного типу наукового аналізу до іншого і лавірувати між окремими кардинально протилежними підходами з метою найбільш повного та всебічного використання методів емпіричного та теоретичного наукового пізнання. Історичний метод особливо важливий для України, оскільки за останнє сторіччя розуміння села та усього з ним пов'язаного повністю змінювалося кілька разів, що було пов'язано зі змінами форм державного правління

Однією з характерних рис життя сучасного суспільства є звернення до своїх коренів, інтерес до вивчення історії рідного краю. Відомо, що вивчення історії кожного народу починається з вивчення історії свого роду, оселі, вулиці, села чи міста. В кожного з нас є на землі такі куточки, куди і в дні радості, і в дні смутку тягнешся за краплиною цілющої води з рідного джерела, за силою з батьківської оселі. Дуже багато є цікавих волинських родин, як от Герасимчуки, з якими пов'язані колишнє село Ківерці (нині Прилуцьке), що на Ківереччині, із селом Боратин на Луччині, з укладом господарського життя ще в давнину та з іншими подіями нашого Краю. Стверджено, що Герасимчуки-Никитюки є представниками сільської еліти, довкола якої гуртувалася громада. Це дослідження є одним із прикладів вивчення трудових династій, які на сьогодні не є актуальними в історичній науці.

Ключові слова: родина, Герасимчуки, Ківерці, Боратин.

Nadia Korniychuk. Gerasimchuki - Nikityuki, who are they? Kiverchuk and Boratints are patriots of Ukraine.

There are many methods that can be used to study certain areas, areas and aspects of their lives, each method has its pros and cons. Rural areas are available in almost every region, if we consider the region in its classical form, so to study rural areas and their competitiveness, it is advisable to use a synthesis of different views, methods and points of view. This will allow us to move from one type of scientific analysis to another and maneuver between some radically opposite approaches in order to make the most complete and comprehensive use of methods of empirical and theoretical scientific knowledge. The historical method is especially important for Ukraine, because over the last century the understanding of the village and everything connected with it has completely changed several times, which was due to changes in the forms of government. One of the characteristic features of modern society is the appeal to their roots, interest in studying the history of the native land. It is known that the study of the history of each nation begins with the study of the history of a family, house, street, village or city. Each of us has such corners on earth, where both in the days of joy and in the days of sorrow you reach for a drop of healing water from your native spring, for strength from your father's home. There are many interesting Volyn families, such as the Gerasymchuks, with whom the former village of Kivertsi (now Pryluky) in the Kiverchchyna, the village of Boratyn in the Luchchyna, the way of economic life

in antiquity and other events of our region are connected. It is claimed that Gerasimchuk-Nikityuki are representatives of the village elite, around which the community rallied. This study is one example of the study of labor dynasties, which today are not relevant in historical science.

Key words: family, Gerasymchuks, Kivertsi, Boratyn.

Україна з автохонним населенням – це велике розгалужене дерево з багатьма гілками родів. Колись родини були багатодітними, бо кожна сім'я бажала мати в господарстві чим більше працівників. Крім того, люди, шануючи Божі закони, остерігались і стримували себе від вбивства людей ще в зародку, жінки не переривали вагітності, бо це вважалося тяжкимгріхом. Діти виростали, і доля розносила їх як у межах своєї країни, так і в різні сторони світу, Зокрема, з жіночої сторони, які виходили заміж за парубків з інших сіл, країв. Розгалужувались споріднені родини, і цими вузами села були зв'язані між собою. Ще є така деталь, що батьки брали активну, пріоритетну участь у виданні своїх доньок і одруженні синів. Ті ж без благословення батьків не мали права на вибір собі пари. Бралось до уваги господарність, порядність, а також певна заможність сторін, тобто батьки мусили знати, з ким вони родичаються. Досугою було те в багатодітних сім'ях, що слід було дбати заздалегідь про посаг для доньок і спадщину для синів. Найціннішим тоді майном була не тільки живність, а головне, земля. Тож з усіх сил старались працювати, щоб прикупити ту землю й розжитись на інше майно. Так було по всій Україні, в тому числі й на Волині. Горе було тим, якщо когось «забули», не врахували, то нерідко траплялись й трагічні випадки, кримінал.

Таким чином споріднювались села: Рованці з Крупою з Боратином (Луччина ліворуч ріки Стиру); Рованці з Юляною, Небіжкою, Вишневим, Жидичином, Ківерцями, Сапоговым та іншими селами між собою. Так родину Ліхтанських називали в селі «чекенцями», тобто хтось в їхньому роду обвінчався з села Чекно на Рівненщині (на той час Велика Волинь); Гузюк Тіна прибула в село Ківерці з Жидичина; з Рованців прибули на Юляну Зубрицькі і так далі... Єднались українці і з запорізькими козаками з Дніпропетровщини, Ростовщини (тому там багато українців, пізніше відійшла до Росії), Галичини (приміром Ходкевичі з Полтавщини) тощо. Переліку нема кінця-краю!

То поза всяким припущенням, а таки доконаним фактом є й те, що Герасимчуки з одного дерева з луцького Боратина. Відомо, що в боратинського Василя був Терентій (прізвище по чоловічій лінії зберігається), то ця версія має сенс. Як і є переконання, що однакові українські прізвища походять (можуть походити) від одного родового коріння, які десь загубились в глибині часу через розгалуження колін.

Адже Василева Ганна з Боратина вийшла заміж в село Ківерці за Никитюка Лук'яна. У той час ще не було досконалих засобів пересування, тим більше, не на такі вже й близькі відстані, то зустрічі з рідними відбувались, в зв'язку з родинними okazіями та в храмові свята.

Ганна з Лук'яном Никитюки мали п'ятеро синів – Мефодія, Бартоха, Юхима, Пилипа, Фрола та двох доньок – Євгенію і Федору. Сини були членами ОУН, по дочці сестри Євгенії – Женя (Зіна) Зайчук, двоюрідна сестра Мефодія Никитюка, – була зв'язковою УПА. Всі репресовані або вбиті: Мефодій при спробі виїхати за кордон, внаслідок зрадництва Кліма Крупського, був застрілений зі своїм побратимом жидичинцем Степаном Сілюком в Ковелі на двірці по вул. Бона.. Юхима вбили енкаедисти під час облави в 1940 році на конюшинницьку на Омельковому полі. Ще тоді Лук'яниха збирала у фартух закривавлену конюшину й казала: «прийде такий час, що пам'ять про моїх синів будуть на руках носити, як героїв в боротьбі за волю України». Бартоху, щоб уникнути репресій, вдалось перебратись за кордон, в Канаду. У свій час був комендантом «Колківської республіки», затим брав участь у бойових діях в Африці в чині підполковника. Всі інші були репресовані «другими советами» й вислані з рідних теренів вглиб Росії. Рабська праця, зів'яла молодість, пропаша доля... якщо комусь щастило ще вижити.

Саме з мотивів детальнішого розслідування патріотів Герасимчуків слід звернутись й до боратинців. У сиву давнину вони разом гамували тут спрагу в жнива, поливали городи з однієї криниці. Цей рід дорожив своїм родоводом, ще й досі живуть їхні нащадки, які знають багато про них. У моєму – повбивали інтелектуалів, тому дуже важко зазирнути в глиб віків, та й в різних родин, на той час селян, різний на це погляд: я не можу похвалитись в цьому плані своєю... На жаль! Старше покоління не любило зайвих розпитувань... Все залежить від рівня знань, характерів і ще,

може, чогось... Їм завжди піт заливав очі від тяжкої роботи, якої, як взимку, так влітку, було по горло. Далше третього коліна своїх родин діти нічого не знали. За винятком, у кого в роду був якийсь чиновник чи земський лікар, вчитель тощо, і залишив по собі якийсь запис в архіві. але таких було обмаль.

Герасимчуки дорожили своїм родом, і було кому донести про нього до нашого часу. А це дуже важливо, щоб не росли нащадки безпам'ятними іванами. Те, що колись заборонялось, переслідувалось, тепер настала пора відновити. Від однієї родини починається єдність та гордість за свою Батьківщину. Без цієї цементації з минулим (чи ж багато знайдеться запальних ентузіастів? – Знайдеться при бажанні!), я бачу, як ми «розсипаємось» потроху. Колишні порядки передбачали залежність дітей від батьків, і панували зовсім інші взаємини. Згодом все помінялось. Матеріальне заціквалення молодих, вплив американщини на спосіб життя, розчинення в космополітизмі, російській безнаціональній байдужості, некритичності самих до себе, згубній ментальності для українців... З огляду збереження традицій свого родоводу мене й зацікавила ця родина.

Найперше, рід Герасимчуків, що проживав у селі Боратині, надзвичайно гарні господарі, дружні, добрі, інтелектуальні, українолюбні. По всіх параметрах з ними сходяться й ківерчуки – Герасимчуки. Якби ми всі були такими, як вони, то не було б у нас зрадників, нехлюїв, недоброзичливців, нечестивих – людей без розуму й душі і багатьох інших перевертнів, виродків.

Першим історично відомим представником роду Герасимчуків²⁰ є Василь, пам'ятник якому на могилі на цвинтарі в Боратині зберігся до нашого часу в досить хорошому стані. Скільки років веде свою історію рід в Боратині, сказати важко, хоча в той час родичів Василя було багато. Не виключено і те, що близьким для нього було сусіднє через Стир село Крупа, де жила близька родина під прізвиськом Лошаки. Можливо, з тієї родини була дружина Василя, яка в кінці 20-их років ХХст., проживши 90 літ, похована в селі Бірки (нині населений пункт не існує, знаходився поблизу села Крупи). Далекою родичкою з сім'ї Лошаків була Тетяна Шикірява, яка народилась в селі Ставок (нині в межах села Лище) і прийшла в Боратин в невістки. Потрібно відмітити, що родинні зв'язки між Крупою й Боратином були досить тісні. Крупівські дівчата йшли за боратинських хлопців і навпаки. У Крупі була церква, до якої ходили мешканці Боратина, і де здійснювали всі необхідні обряди.

Якщо говорити про Боратин тодішнього періоду, то це були три адміністративні одиниці – села: Великий Боратин, Малий Боратин (згадується під 1545 роком) і колонія Чеський Боратин (заснована в 1872 році).

На початку ХХ ст. село Великий Боратин було розташоване біля річки Стир, в тому місці, де вона робить своєрідний вигин в районі нинішньої місцевості Бутир і Пастовні. Нині тут знаходиться лише єдина хата Надії Яскульської. Неподалік неї над берегом Стиру і розташувалася садиба Василя Герасимчука. У зв'язку з підмиванням берегів, частина тодішньої ділянки вже не існує, бо Стир в цьому місці був набагато вужчим.

Василь Герасимчук у той період був (можливо?) лісничим у графа Потоцького. Про його мисливські навички говорить те, що він мав не тільки рушницю, але й мисливських собак, для яких спеціально варився корм. Коли пани приїжджали на полювання, то брали Герасимчука з собою. На відміну від теперішнього, в той час на території Боратина було де полювати. Десь тут, між Бутирем і Пастовнями, і була земля Герасимчуків. За розповідями, на Пастовнях був ставок сім'ї, обсаджений вербами, де било джерело. Нині це місце ще можна знайти, а верби зрізали на початку 90-их років ХХ-го століття.

(Так само і в той самий час поступили й з вербами довкруг озера Чистого, що в центрі ківерецького села, висадивши там алею яворів, і ту потихеньку зрізають нові господарі).

У сім'ї боратинських Герасимчуків було п'ятеро дітей – Яким, Килина, Гапка, Ганна та Микола. Яким та Килина досягли зрілого віку, але не були одруженими. Поховані на кладовищі с. Боратин. Могила Килини – біля батька, Якіма – біля поховання Домки Герасимчук, обидві не збереглись.

²⁰ У дослідженні мені допоміг родич боратинців з цієї родини Віталій Дмитрович Гнатюк, нащадок по Миколині доньці Наталії. Ось його відомості (скорочено):

Дочка Гапка під час Першої світової війни або напередодні цих подій закохалася в донського козака і разом з ним втекла на Дон (хутір Погорелово в районі Бєлая Калитва Ростовської області). Народила 11 дітей. Була удостоєна звання «Мати-героїня». Однак, незважаючи на це, вела активну громадську діяльність та була головою колгоспу. Ще в 70-их роках ХХст. приїжджали в Боратин її діти, однак, після цього зв'язки перервалися.

Десь в кінці ХІХст. Микола Васильвич Герасимчук одружився з Домною Микитівною Зубрицькою з сусіднього села Рованці.

Їхня донька Наталія закінчує гімназію, будучи в евакуації в час Другої світової війни – в Черкасах та Житомирі. Пізніше – Житомирське Вище початкове училище, а вже при УНР – Луцьку хлоп'ячу початкову школу, мала дозвіл на вчителювання. Наталін батько Микола Герасимчук був старанним і заможним господарем. Мав сільгоспреманент, добрі врожаї та зарібки за допомогу селянам, пасіку. Крім того, брав участь у громадській роботі, був членом Полонківської гміни.

Герасимчуки – Василь, а пізніше Миколай вважались одними з найзаможніших господарів села. На початку століття, судячи з усього по Столипінській реформі, вони отримують наділ за кілометрів два від тодішнього села Великий Боратин, майже під самими Чеським Боратином. Наділ складав 10 га, частково розміщувався на схилах горбів, порослими непрохідними кущами, в зв'язку з цими незручностями, землі виділили трохи більше, ніж іншим.

У 1938 році на землі Миколи Герасимчука проводилися археологічні розкопки кургану, раритети якого відносяться до періоду бронзи, датували 1500-м роком до нашої ери. Керував розкопками головний хранитель музею, випускник Ягелонського університету Ян Фіцке, який був розстріляний в час Другої світової війни разом з іншими представниками польської інтелігенції під Катинню в 1940 році.

За те, що розкопки проводилися на землі Миколи Герасимчука, він отримав чималу винагороду. Непогано виплачувалось і тим жителям села, що були задіяні при земельних роботах.

Принадно зауважу й інше.

Прогресивні польські інтелектуальні сили багато зробили для Волині. Крім дослідників І.Крашевського, Жондковського, Яблоновського, слід назвати й обдарованого інженера, пана Терлінського, який жив на Ківереччині в ХХ ст. Він винайшов шестигранну плитку для замощення доріг: базальт на бетонній основі – пана Терлінського (за іншими джерелами – пана Яна Фіцке, можливо, обох інженерів-новаторів були авторами цього винаходу).

Цей винахід підхопила тодішня Європа. Ця плитка Терлінського (Я. Фіцке) зберігається досі в Старому місті в обласному центрі Волині – Луцьку.

У 1939 році Домка Герасимчук, внаслідок хвороби, помирає. А в 1940 році Микола одружується на Марії, до якої на все життя прикріпилось прізвище «Галичанка», тому, що була родом зі Львівщини. Під час приходу Червоної армії в 1939 і в 1944 роках сім'я Герасимчуків була кандидатом на виселення в Сибір. Цього не сталося, мабуть, тому, що в господаря був досить поважний вік і через те, що крім дружини, більше ніхто з ним не жив. Хоча всю землю й реманент було забрано в колгосп.

Ця інформація для роздумів сучасників з метою продовжити дослідження цього та інших своїх родів²¹.

Коріння боратинських Герасимчуків²² тісно пов'язано і з ківерчуками. Надія Терентіївна Гуменюк (по чоловіку) жила в Ківерцях. Надія з Дмитром були чудовими господарями. Ще й зараз спомин про неї зіграє світлом посмішки, приязню і гостинністю, хто б не завітав до її чепурного подвір'я і скромної хатини, яка спочиває досі в царстві тиші, злагоди і спокою. Подруга її, моя матір – Смочук Мотронія Лукашівна, теж хазяйновита й беручка до роботи.. Саме в честь її мама й назвала мене «Надією».

Старшого покоління вже давно нема. Спогади, воскрешаючи їхню святу пам'ять, немов реанімація минулого. Надіїні (батьки – Герасимчуки – Терентій і Параска померли, коли вона була

²¹ Уже чимало на Волині появилось нарисів про свої родини: це про Жидичин (І.Богданець і О.Вовчук), Забороль (Г.Мялковська і Т.Байда), Золочівка (В.Іващенко) та інші.

²² Про них детально досліджено й описано в моїй книзі "Сонячна борозна".

в 12-13-літньому віці. У сім'ї було чотири сестри – Євгенія, Василина, Надія, Уляна і п'ятеро братів: Феодосій, Йосип, Василь, Наум, Апполінарій (розстріляний в Луцькій тюрмі в 1941-му році). Після смерті Надію й Уляну взяв до себе брат Йосип. Він і віддав обох заміж. Прикро склалась доля багатьох з них: Уляниного чоловіка Василя Дроздюка убили енкаведисти в 41-му, як відступав фронт, Уляну з дітьми репресували й депортували в Сибір, де загинув її син Степан. Надіїн чоловік Дмитро Гуменюк повернувся з фронту інвалідом війни, родом з Теремно (нині в зоні обласного центру) з родини Гуменюків та Іваницьких (з останніх були відомі працівники культури на Волині).

Непроста й тяжка доля кожного члена багатодітної родини. З кожним обертом історії їх ставало все менше й менше... Усіх їх єднає щира віра в Бога, приязнь до людей.

З родини Герасимчуків найбільше пожертвувань на Євангеліє для церкви в селі у 1942 році здали Йосип, Наум, Марія, Сергій, Василь, Уляна, Люба, Пріська. З них же були просвітянами: Петро, Надія, Віра, Надія. Мало хто міг зрівнятись з ними в селі своїми християнськими чеснотами, працелюбством, господарністю і доброчесністю. Вивчаючи генеалогію й спосіб життя цієї родини, відкрилось, чому так тягнуло мою матір до них: вони ще й талановиті були до співу, знали багато українських народних пісень.

З єдиною донькою Надії Терентіївни – Євгенією Стрільчук (Гуменюк в дівочтві), (хоч родини їхні були великими) з дитинства й по нинішній час автор цих рядків в дружних взаємостосунках (щоправда, вона замешкала в Івано-Франківську, де її рідні, а в рідній батьківській хаті Женя з чоловіком Петром буває тільки в весняно-осінній сезон). Обох такої ж вдачі, як і батьки. За спеціальністю медики: фармацевт і лікар. З виходом на заслужений відпочинок працюють до сьомого поту, бо ж є для кого, підтримують внуків, уже є й правнуки. На жаль, трагічно загинула їхня кохана донечка. Не дай Боже, нікому з батьків втрачати своїх дітей!

У Євгенії Дмитрівни і Петра Степановича, цих напрочуд інтелігентних людей, хоч зрідка зустрічаємось, я черпаю позитивний заряд. У них міцна господарська жилка (як мовлять по-народному). То ж іде від спільного генетичного їхнього й боратинського кореня. Це синтез двох українських родин, які аргументують сутність корінних мешканців ківерчуків та походженням їхніх близьких з Боратина. Цілющим трупком для Женіних дядьків, тіток був – мир, злагода, і найрідніше: Україна. Особливість думання і стиль життя – це праця, милосердя, простота й ввічливість, почуття справедливості у ваєминах з іншими людьми.

Кожен, хто відвідає цих прекрасних людей, відпочиває душею.